

МЕТОДОЛОГІЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

УДК 342.124

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2024.1>

Ж. Мандриченко,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ПОТРЕБА У СИСТЕМНОМУ РОЗГЛЯДІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах постійних змін у суспільстві та політичному середовищі актуальність адміністративного права та його цінностей постійно переосмислюється. Дослідження аксіологічних аспектів допомагає краще розуміти, як цінності, вбудовані в адміністративне право, відображають потреби та цінності сучасного суспільства. Знання про ці цінності може служити основою для проектування та впровадження реформ у сфері державного управління та адміністративного законодавства. Таке дослідження важливо для забезпечення адаптації адміністративного права до викликів і потреб сучасного суспільства, що обумовлює його актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що аксіологічні питання у публічному праві аналізують переважно фахівці з конституційного права [1–2]. Серед представників адміністративного права також зростає інтерес до цих питань, що відображається як у наукових статтях [3–4], так і у монографічних дослідженнях. Є. В. Курінний був одним з перших, хто аналізував

питання цінностей та предмету адміністративного права, і його дослідження слугує основою для обговорення в цій статті. Отже, ці аспекти залишаються малодослідженими у науковому дискурсі українського адміністративного права і потребують подальшого дослідження та уваги до них.

Мета статті полягала у системному аналізі аксіологічних аспектів адміністративного права та виявленні їх важливості для розуміння сутності та значення цієї галузі права для сучасного суспільства та держави (на матеріалах розробок Є. В. Курінного).

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що за аналогією з іншими галузевими дослідженнями, наприклад, конституційно-правовими, у яких йдеться про «конституційну аксіологію», можна було б запропонувати вести мову про «адміністративну аксіологію». Однак, у цій назві бракує зв'язку з правом, з юридичною доктриною. А тому краще зупинитись на варіанті «адміністративно-правова аксіологія». Цей термін відображає глибокий зв'язок аксіологічних принципів з адміністративним правом та його теорією. Використання терміну «правова» підкреслює, що аксіологія в цьому контексті

сті не тільки аналізує загальні цінності, але і відображає їхнє вплив на правову систему та реалізацію адміністративних норм і процедур. Такий підхід сприяє більш точному розумінню ролі ціннісних орієнтацій у формуванні та застосуванні адміністративного права, робить можливим вивчення їх впливу на прийняття адміністративних рішень та розв'язання конфліктів. Таким чином, «адміністративно-правова аксіологія» стає важливим інструментом для аналізу та вдосконалення адміністративного законодавства та практики.

Важливість формування концепції адміністративно-правової аксіології важко переоцінити. Важливість формування концепції адміністративно-правової аксіології суттєво переоцінювати не можна. Ця концепція є ключовою для розуміння та аналізу сучасної системи адміністративного права. Досліджуючи основоположні питання науки адміністративного права, таких як предмет та об'єкт адміністративного права, вчені підкреслюють тісний зв'язок між адміністративною аксіологією та самою сутністю адміністративного права.

Наприклад, Є. В. Курінний у своїй праці «Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування» досліджує цей зв'язок, присвятивши цій темі один з підрозділів, а саме підрозділ 1.2 «Загальні питання аксіології адміністративно-правової галузі». Це свідчить про те, що розуміння ціннісних орієнтацій та принципів, що лежать в основі адміністративного права, є важливим для визначення його предмету, об'єкта та загальних принципів функціонування.

Адміністративно-правова аксіологія допомагає визначити пріоритети, цінності та ідеали, які повинні керувати діяльністю органів влади в адміністративній сфері. Це, в свою чергу, сприяє ефективній та справедливій роботі державних структур, забезпечуючи захист прав громадян та забезпечуючи стабільність у суспільстві.

Отже, подальше дослідження та розвиток концепції адміністративно-правової аксіології є важливим завданням для удосконалення адміністративного права та підвищення його ролі в правовій системі сучасного суспільства.

Тому при дослідженні адміністративно-правової аксіології необхідно ретельно проаналізувати основні ретельно та узагальнення, що містяться у підрозділі 1.2 праці Є. В. Курінного «Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування», який присвячений аналізу загальних питань аксіології адміністративно-правової галузі.

На початку характеристики цього підрозділу, автор сформулював, що «проблему суспільної цінності сучасного адміністративного права України (аксіологічний аспект) можна розглядати з двох визначальних позицій. Перша пов'язана з місцем і роллю адміністративного права у вітчизняній правовій системі, друга позиція характеризується змістом основних завдань, що покладаються на цю правову галузь як на один із головних правових інструментаріїв регулювання соціально-управлінських процесів у суспільстві» [5, с. 11]. Це твердження викликає певні міркування.

Ця цитата відображає два ключові аспекти, які автор пропонує розглянути при дослідженні проблеми суспільної цінності сучасного адміністративного права України з аксіологічного погляду. Перша позиція стосується місця та ролі адміністративного права в українській правовій системі, визначаючи його значення та функції у контексті загального правового ландшафту країни. Друга позиція описує зміст основних завдань, які впливають із ролі адміністративного права як одного з ключових інструментів регулювання соціально-управлінських процесів у суспільстві. Ця цитата визначає контекст та об'єкт

тування для подальшого аналізу та розуміння аксіологічних аспектів адміністративного права України.

Додатково, варто зазначити, що автор починає з аналізу адміністративного права як цінності, а не з простого переліку цінностей адміністративного права та їх характеристики. Це підкреслює важливість розуміння самої суті та значення адміністративного права як системи цінностей, які впливають на формування та розвиток цієї правової галузі в контексті українського суспільства.

Є. В. Курінний продовжує, що «адміністративне право посідає центральне місце у системі фундаментальних галузей права. Воно забезпечує процес повної та своєчасної реалізації значної частини конституційних положень у сфері прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, діяльності Президента України та органів виконавчої влади, відправлення окремого виду судочинства, функціонування виконавчих утворень органів місцевого самоврядування та їх взаємодії зі структурами державної виконавчої влади» [5, с. 11–12]. У цій цитаті виділяється ключове положення, що адміністративне право є фундаментальною галуззю права, яка забезпечує виконання значної частини конституційних положень у сфері прав, свобод та обов'язків особистості, а також діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Це свідчить про важливість та вплив адміністративного права на функціонування держави, правову систему та життя людини.

Крім того, така характеристика підкреслює роль адміністративного права у забезпеченні ефективної діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, здійсненні судочинства та реалізації конституційних прав і свобод особистості. Таке розуміння адміністративного права дозволяє розглядати його як основний інструмент в забезпе-

ченні законності, справедливості та розвитку демократичного суспільства.

Після цього Є. В. Курінний логічно переходить до окреслення місця адміністративного права в системі права України. Він констатував, що, «займаючи ключове положення у фундаменті правової системи України, виконуючи провідну роль у процесах регулювання владно-управлінських відносин, адміністративне право небезпідставно вважається визначальним для таких управлінських правових галузей, як: фінансове право, земельне право, екологічне право та ін.» [5, с. 12]. Слід погодитись з цим узагальненням та прокоментувати його.

У даній цитаті Є. В. Курінний підкреслює центральне положення галузі адміністративного права в системі права України. Він відзначає, що адміністративне право займає ключове місце у фундаменті правової системи країни (в якості одної з її фундаментальних галузей) та відіграє провідну роль у регулюванні владно-управлінських відносин. Це підтверджує визначальне значення адміністративного права для таких важливих галузей національної системи права, як фінансове, земельне та екологічне право. Автор наголошує на тому, що ці галузі права знаходяться у тісних відносинах взаємодії та взаємовпливу, причому адміністративне право виступає основною складовою у цьому процесі, що підкреслює його важливість для функціонування системи права України.

Продовжуючи характеристику цінності галузі адміністративного права у системі права України, Є. В. Курінний сформулював, що воно «є найбільш динамічним і в нормативному плані нестабільним правовим інструментарієм регулювання суспільних відносин. Це пояснюється як його багатофункціональністю, так і швидкими змінами тактичних завдань, що коригуються поточними суспільними інтересами у конкретних соціальних сферах» [5, с. 12]. У цитаті

Є. В. Курінний наголошує на динамічності та нестабільності адміністративного права як цінності в системі права України.

Він визначає цю галузь як найбільш динамічну та піддається найбільшим змінам у нормативному плані. Така нестабільність в області адміністративного права пояснюється, з одного боку, його багатофункціональністю, оскільки воно виступає важливим інструментом регулювання різноманітних суспільних відносин. З іншого боку, це також пов'язано з швидкими змінами тактичних завдань, які коригуються поточними суспільними інтересами у конкретних соціальних сферах. Такий підхід відображає складність та динаміку сучасного адміністративного права як ключової складової правової системи України.

Додатково, в Україні зміни до Конституції України 1996 року вносяться досить часто у порівнянні з іншими зарубіжними країнами. Цей факт також важливо враховувати, оскільки внесення змін до конституційного основи може відображати зміни у загальних цінностях та пріоритетах суспільства, що безпосередньо впливає на адміністративно-правову галузь та вимагає адаптації нормативно-правового поля, що також підсилює динамічність адміністративного права.

Відповідно до цих міркувань, важливо наголосити на тому, що цінність адміністративного права є аксіоматичною, тобто вона вважається очевидною та несуперечною. Однак, саме те, в чому полягає ця цінність, може змінюватися в залежності від конкретних суспільних, політичних та правових умов. Такі зміни можуть відбуватися відповідно до еволюції суспільства, зміни його потреб та цінностей, а також внаслідок зміни політичних та правових умов.

Продовжуючи аналіз аксіологічно-адміністративних розробок Є. В. Курінного варто зауважити, що «автор дотримується думки

В. Б. Авер'янова про те, що принципова зміна поглядів на суспільне призначення адміністративного права має базуватися на визнанні якісно нової ролі держави у взаємовідносинах із громадянами, а саме: не владарювання над людиною, а служіння їй; адміністративне право за своїм глибинним призначенням має визначатись не як «право державного управління», а як «право забезпечення і захисту прав людини»» [5, с. 12]. Отже, у цитаті відзначається, що Є. В. Курінний віддає увагу думці В.Б. Авер'янова щодо необхідності принципової зміни поглядів на сутність адміністративного права.

Згідно з цією думкою, нова роль держави у сучасному суспільстві передбачає не просто владарювання над громадянами, а служіння їм. Основна ідея полягає в тому, що адміністративне право повинно бути спрямоване на забезпечення та захист прав людини, а не лише на реалізацію функцій державного управління.

Ця цитата вказує на важливість переосмислення призначення та функцій адміністративного права у сучасному світі. Вона підкреслює потребу у зміні підходів до владних структур, зокрема, від владарювання до служіння громадянам, а також переорієнтації адміністративного права на захист та забезпечення прав людини. Такий підхід відображає сучасні тенденції у розвитку правової доктрини, спрямовані на захист громадянських свобод та гарантування прав людини в умовах демократичного суспільства.

Додатково, варто зазначити, що Є. В. Курінний сформулював це узагальнення у 2004 році, якій був періодом важливих змін та реформ в Україні після Помаранчевої революції. На сучасному етапі розвитку української держави та суспільства це узагальнення можна проілюструвати тим, наскільки важливою визнається доктрина людиноцентризму в цій галузі. Перехід від підходу, орієнтованого на владарювання над громадянами, до

підходу, спрямованого на служіння їм, відображає сучасні глобальні тенденції у сфері правозахисту та громадянських свобод. Такий підхід підтримується і підкріплюється українськими правовими реформами, які спрямовані на покращення захисту прав людини та забезпечення гарантій їхньої реалізації в умовах сучасного правового державотворення.

Продовжуючи свої міркування, Є. В. Курінний додає, що «положення про сутність суспільного призначення адміністративного права України має бути трансформоване в його стратегічну мету, зміст якої полягає в забезпеченні і захисті прав людини та сприянні особі у виконанні обов'язків перед суспільством» [5, с. 12]. У даній цитаті Є. В. Курінний продовжує свої міркування щодо сутності адміністративного права, вказуючи на необхідність трансформації його суспільного призначення в стратегічну мету. Автор вважає, що ця стратегічна мета полягає в забезпеченні та захисті прав людини, а також сприянні особі у виконанні її обов'язків перед суспільством.

Ця цитата відображає рух від традиційного уявлення про адміністративне право як інструменту влади до нового підходу, в якому його головна мета полягає в служінні людині та захисті її прав. Такий підхід відповідає сучасним вимогам громадянського суспільства та підкреслює важливість гармонізації адміністративного права з принципами прав людини та громадянського суспільства. Таким чином, автор пропонує переглянути інституційну роль адміністративного права в Україні з орієнтацією на підтримку прав та інтересів особи перед державою.

Відповідно до запропонованої ним стратегічної мети адміністративного права України, Є. В. Курінний сформулював два головні завдання галузі (з урахуванням двох її функцій).

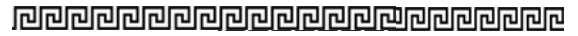
На його думку, «першим таким завданням можна вважати здійснення правового регулювання

суспільних відносин щодо забезпечення прав і обов'язків людини під час реалізації публічних потреб у рамках владно-управлінської діяльності, що охоплюється предметом адміністративного права» [5, с. 12]. Отже, Є. В. Курінний визначає перше завдання адміністративного права в контексті його нової стратегічної мети, яка полягає в забезпеченні та захисті прав людини. Автор вказує, що це завдання включає в себе правове регулювання суспільних відносин з метою забезпечення прав і обов'язків людини під час реалізації публічних потреб у рамках владно-управлінської діяльності, що охоплюється предметом адміністративного права.

Ця цитата підкреслює перехід від традиційної функції адміністративного права, пов'язаної з владою та управлінням, до нового розуміння, де основний акцент робиться на захисті прав та інтересів громадян перед владними структурами. Такий підхід відображає розвиток правозахисної парадигми в адміністративному праві та акцентує на важливості гармонізації адміністративного права з принципами прав людини (доктрина людиноцентризму).

Відповідно, «другим головним завданням адміністративного права є здійснення правового захисту вказаних вище відносин, а також регулятивних відносин інших, передусім “управлінських” правових галузей» [5, с. 12]. У цій цитаті автор підкреслює, що адміністративне право відіграє ключову роль у забезпеченні правового захисту суспільних відносин, які підпадають під його компетенцію, а також інших відносин, що стосуються управління та влади. Це включає захист прав і свобод особистості, захист від неправомірних дій державних органів, а також ефективне врегулювання взаємин між учасниками владно-управлінських процесів.

Таким чином, цитата відображає важливість функції правового захисту, яку відіграє адміністративне

право, а також його роль у регулюванні відносин в інших сферах управління та влади.

Висновок. На підставі аналізу тексту Є. В. Курінного можна зробити висновок, що адміністративне право визнається ключовим інструментом управління та влади в суспільстві. Виділено два головних завдання цієї галузі права: регулювання суспільних відносин забезпечення та захисту прав людини та правовий захист відносин, які підпадають під компетенцію адміністративного права. У цілому, розуміння і розвиток адміністративного права в сучасному суспільстві вимагає врахування його аксіологічних аспектів, а також постійного адаптування до змін у суспільстві та нових викликів.

Слід відзначити, що в міркуваннях Є. В. Курінного можна виявити певну відсутність детальної аргументації щодо того, як саме певні цінності, визначені ним у своїй роботі, відображаються у практиці адміністративного права. Такий підхід може призвести до обмеженого розуміння сутності та значення адміністративного права для суспільства та держави. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі можуть полягати у більш детальному вивченні цих аспектів для збагачення наукового розуміння.

У першій частині статті приділено увагу термінологічним питанням. Зокрема сформульовано, що за аналогією з іншими галузевими дослідженнями, наприклад, конституційно-правовими, у яких йдеться про «конституційну аксіологію», можна було б запропонувати вести мову про «адміністративну аксіологію». Однак, у цій назві бракує зв'язку з правом, з юридичною доктриною. А тому краще зупинитись на варіанті «адміністративно-правова аксіологія». Цей термін відображає глибокий зв'язок аксіологічних принципів з адміністративним правом та його теорією.

Використання терміну «правова» підкреслює, що аксіологія в цьому контексті не тільки аналізує загальні цінності, але і відображає їхнє вплив на правову систему та реалізацію адміністративних норм і процедур. Такий підхід сприяє більш точному розумінню ролі ціннісних орієнтацій у формуванні та застосуванні адміністративного права, робить можливим вивчення їх впливу на прийняття адміністративних рішень та розв'язання конфліктів. Таким чином, «адміністративно-правова аксіологія» стає важливим інструментом для аналізу та вдосконалення адміністративного законодавства та практики.

У другій частині статті проведено аналіз аксіологічних розробок Є. В. Курінного. За його підсумками запропоновано зробити висновок, що адміністративне право визнається ключовим інструментом управління та влади в суспільстві. Дослідником виділено два головних завдання цієї галузі права: регулювання суспільних відносин забезпечення та захисту прав людини та правовий захист відносин, які підпадають під компетенцію адміністративного права. У цілому, розуміння і розвиток адміністративного права в сучасному суспільстві вимагає врахування його аксіологічних аспектів, а також постійного адаптування до змін у суспільстві та нових викликів. Сформульовано рекомендацію уточнити певні твердження та продовжити наукові пошуки у сфері адміністративно-правової аксіології.

Ключові слова: адміністративно-правова аксіологія, права аксіологія, аксіологія, предмет адміністративного права, цінності адміністративного права, принципи адміністративного права, людиноцентризм та права людини, демократичні засади і народовладдя.

Mandrychenko Zh.
Axiological Aspects of Ukrainian Administrative Law: Requisite for Comprehensive Examination

The first part of the article focuses on terminological issues. In particular, it is argued that, by analogy with other disciplines, such as constitutional and legal studies, which speak of 'constitutional axiology', it would be possible to propose speaking of 'administrative axiology'. However, this title has no connection with law, with legal doctrine. Therefore, it is better to stick to the option of "administrative-legal axiology". This term reflects the deep connection of axiological principles with administrative law and its theory. The use of the term "legal" emphasises that axiology in this context not only analyses general values, but also reflects their influence on the legal system and the implementation of administrative norms and procedures. This approach contributes to a more accurate understanding of the role of value orientations in the formation and application of administrative law, making it possible to study their influence on administrative decision-making and conflict resolution. In this way, 'administrative-legal axiology' becomes an important tool for analysing and improving administrative legislation and practice.

The second part of the article analyses the axiological developments of E. V. Kurinnyi, according to whose results it is proposed to conclude that administrative law is recognised as a key tool of management and power in society. The researcher identifies two main tasks of this branch of law: regulation of social

relations, provision and protection of human rights and legal protection of relations falling under the competence of administrative law. In general, the understanding and development of administrative law in modern society requires taking into account its axiological aspects, as well as constant adaptation to changes in society and new challenges. A recommendation to clarify certain statements and to continue scientific research in the field of administrative and legal axiology has been formulated.

Key words: administrative-legal axiology, legal axiology, axiology, subject of administrative law, values of administrative law, principles of administrative law, human centredness and human rights, democratic principles and popular rule.

Література

1. Qaracayev C. Axiological Function of The Constitutional Court of The Republic of Azerbaijan. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 3. С. 135–138.
2. Mishyna N. Ukrainian Legislation on Associations: Constitutional Axiology And The European Court Of Human Rights' Case *Koretskyu and Others v. Ukraine*. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. Т. 31. С. 57–63.
3. Золотухіна Л.О., Легеза Ю.О. Право на захист публічного інтересу як об'єкт правовідносин. *Юридичний бюлетень*. 2020. Випуск 13. С. 17–24.
4. Радшевська О. Р. Конституційні цінності як аксіологічний чинник формування загального адміністративного права України. *Публічне право*. 2019. № 3. С. 30–38.
5. Курінний Є.В. Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування: автореф. дис. ... д-ра юрид.наук. К., 2004. 38 с.